

**Електронний додаток до матеріалів
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції**

**«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ»**

присвячена видатному вченому-економісту О. Г. Ліbermanу

Тези доповідей

**13 листопада 2020 року
м. Харків, Україна**

**Харків
2020**

Рекомендовано на засіданні вченої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (протокол № 5 від 26.10.2020 р.), вченої ради Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (протокол № 10 від 16.10.2020 р.)

Рецензенти: **Криворучко Оксана Миколаївна** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (Харків, Україна);
Назарова Галина Валентинівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління персоналом та соціальних наук Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (Харків, Україна);
Перерва Петро Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри організації виробництва та управління персоналом Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна)

Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики :
матеріали XV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 13 листопада 2020 р. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2020. Укр. мова, англ. мова

Наведено результати наукових досліджень учасників, проведених у рамках п'ятнадцятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки і практики», присвяченої видатному вченому економісту О. Г. Ліbermanу. Розглянуто питання теоретичних і прикладних засад формування та активізації інноваційних процесів на всіх економічних рівнях відносин в Україні, управління розвитком діяльності підприємств в умовах міжнародної конкуренції, проблем розвитку національної інноваційної системи та інноваційної діяльності підприємств. Видання складається зі збірки тез доповідей учасників конференції на електронному носії.

Видання може бути корисним для використання у подальших наукових дослідженнях, для формування практичних рекомендацій та управлінських рішень з підвищення конкурентоспроможності й інноваційного розвитку економіки. Рекомендовано фахівцям різних галузей економіки, державним службовцям, представникам бізнесу, наукових, освітніх і громадських організацій, науковцям, аспірантам і студентам економічних спеціальностей.

3MICT

Секція 1

Стратегічне управління конкурентоспроможністю та інноваційною діяльністю

Беккер М. А. Удосконалення наукового забезпечення структуризації проблем регіонального розвитку	65
Veretennykova H., Kozlova I. Factors of influence on the efficiency of corporate culture	69
Вацьковські К. С., Гордієнко Л. Ю. Роль і завдання органів публічної влади у побудові інноваційної економіки: досвід Польщі.....	73
Велігур Ю. Ю. Сутність управління ефективністю діяльності підприємства.....	76
Велика О. Ю., Савченко А. О. Фінансовий стан підприємства як складова його конкурентоспроможності.....	81
Vinogradov V. V., Nikulin M. O. Stimulating the innovative potential of the employee in order to increase the competitiveness of the enterprise	85
Gopal Prasad Tiwari. Pedagogical teaching approach to boost Social Entrepreneurship	89
Геращенко І. М., Александрова Д. В. HR-брендинг як підґрунтя забезпечення конкурентоспроможності персоналу підприємств	94
Губарева І. О., Губарев О. О. Заходи мінімізації негативного впливу пандемії COVID-19 на деревообробну промисловість України.....	99
Демченко Г. В. Ідентифікація ризиків у системі ризик-менеджменту	103
Зінов'єва О. В., Авраменко О. В. Організація складської діяльності на підприємстві	108

<i>Пасько М. І.</i> Управління марочним капіталом підприємства	161
<i>Письмак В. О.</i> Вплив міжнародної логістики на сучасний розвиток міжнародної торгівлі	165
<i>Rudra Prasad Ghimir.</i> Sectoral Social Entrepreneurship Innovation Opportunities in Nepal	168
<i>Руда А. В.</i> Організація зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві	172
<i>Салашенко Т. І.</i> Управління об'єктами державної власності на ринку електричної енергії України	176
<i>Самойленко А. А.</i> Обґрунтування значення інноваційних методів навчання в сучасних умовах	182
<i>Самойленко В. В.</i> Удосконалення процесу управління якістю продукції на підприємстві	186
<i>Sigaieva T.</i> Modern approaches to enterprise logistics management.....	190
<i>Строкович Г. В.</i> Інновації як основа підвищення ефективності діяльності підприємства.....	193
<i>Tkachuk I., Fedkovych Yu.</i> The nature and the mechanism of the venture philanthropy	196
<i>Хаустова В. Є.</i> Особливості та проблеми розвитку ІТ-сектора в Україні.....	200

Секція 2

Управління розвитком діяльності підприємств в умовах міжнародної конкуренції

<i>Астахова І. Е., Резнікова Т. О.</i> Тенденції розвитку сучасного екологічного маркетингу підприємства.....	211
---	-----

////////////////////////////////////

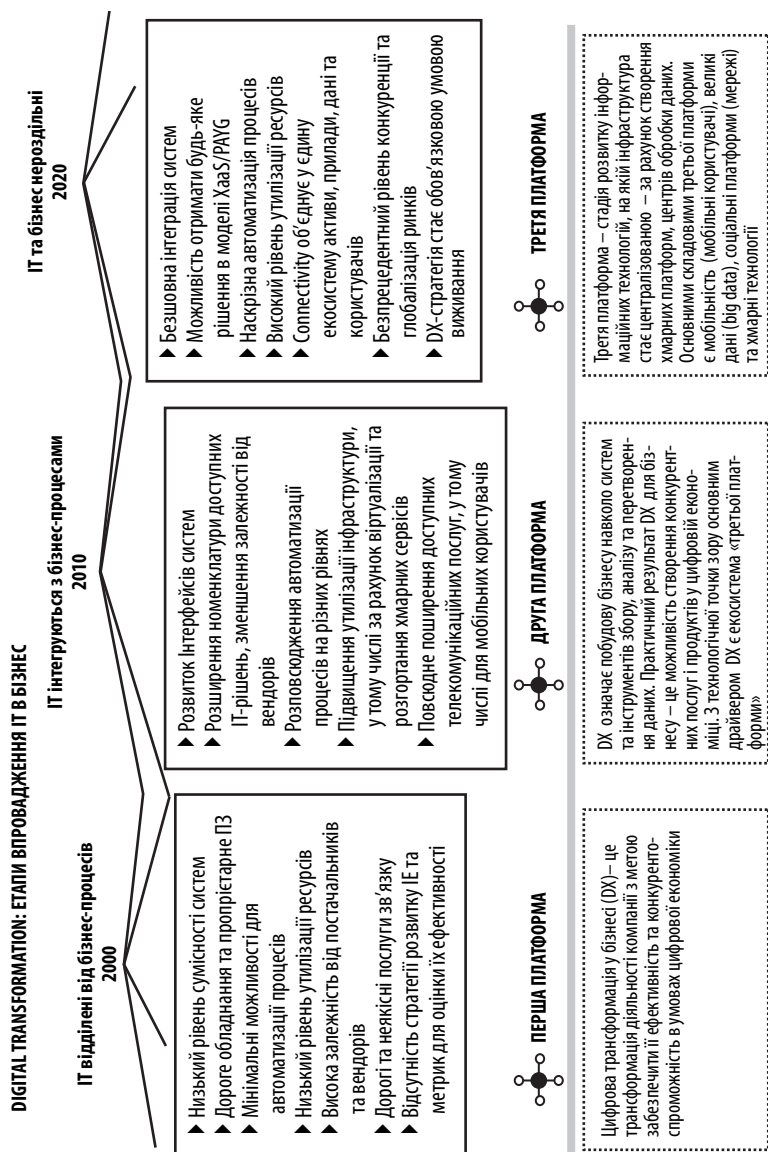

Рис. 1. Етапи впровадження цифрових технологій у бізнес

Аджерело: [1]

близно на 6,2 % порівняно з минулим роком, що навіть вище за темпи зростання світового ВВП [3]. При цьому найбільша частка світового ринку ІТ традиційно припадає на сегмент ІТ-послуг – 57 % та сегменти апаратного та програмного забезпечення – 26 % і 17 % відповідно [3], а понад 40 % ринку припадає на США.

На цей час ІТ-сектор є відносно молодю, проте однією з найбільш перспективних та інноваційних сфер національної економіки. Так, відома міжнародна організація Global Sourcing Association відзначила Україну як найкращу країну-постачальницю ІТ-послуг до Великої Британії, а американський бізнес-журнал Inc. включає українські ІТ компанії до переліків тих, що розвиваються найбільш динамічно. У 2019 р. Україна посіла 20 місце у глобальному рейтингу з аутсорсингу ІТ та бізнес-процесів із індексом 5,36 [4; 5].

Необхідно зазначити, що експорт комп'ютерних послуг в Україні невинно зростає. Так, у 2019 р. він зріс майже на 30 % порівняно з попереднім роком і склав 4,147 млрд дол. США, склавши близько 16 % експорту всіх послуг з України (рис. 2).

Експорт, млн дол США

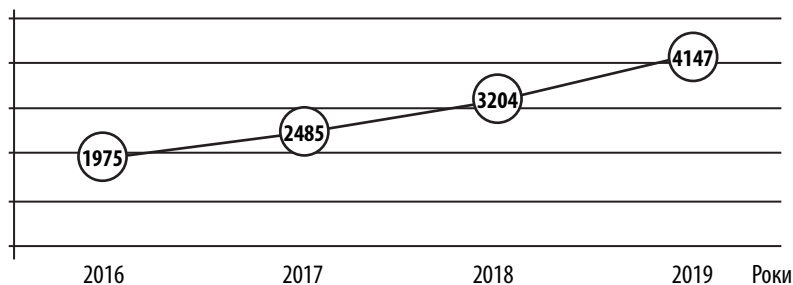

Рис. 2. Динаміка експорту комп'ютерних послуг в Україні

Джерело: укладено на основі [6]

Водночас, незважаючи на досить стрімке зростання, вітчизняний ІТ-сектор за світовими масштабами залишається невеликим і стано-

Секція 1. Стратегічне управління конкурентоспроможністю та інноваційною діяльністю

вить близько 1 % від загальносвітового показника. Наприклад, ІТ-сектор в Індії, за оцінками фахівців, у 40 разів більше, ніж в Україні. При цьому індійський ІТ-сектор активно підтримується на рівні держави, чого в Україні не відбувається. Кількість ІТ-фахівців в Індії перевищує 4 млн, що в 40 разів більше, ніж в Україні. Від експорту ІТ-послуг на кожного українця припадає по 80 дол., в той час як цей показник в Ізраїлі становить 1650 дол. [7].

Основними особливостями розвитку вітчизняного ІТ-сектора можна визначити такі (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості розвитку вітчизняного ІТ-сектора

Особливість	Характеристика
1	2
Високий рівень розвитку офшорного аутсорсингу	Вітчизняні фахівці ІТ-сфери найчастіше виступають виконавцями у проєктах офшорного ІТ-аутсорсингу, що обумовлено нижчим рівнем оплати праці, ніж у країнах-замовниках, та високим рівнем кваліфікації українських виконавців. Саме цей напрямок ІТ-діяльності найбільш динамічно розвивається та має найбільші темпи зростання
Висока частка фрілансу	За даними спільноти «beFreelancer – фріланс для українців», щорічний обсяг експорту послуг вітчизняних фрілансерів становить близько 350 млн дол. США
Зростання обсягів експорту ІТ-послуг	Експорт ІТ-послуг складає близько 16 % експорту всіх послуг з України та щорічно зростає, причому переважно за рахунок аутсорсингу
Зростання обсягів наданих допоміжних ІТ-послуг	Останніми роками спостерігається стале зростання обсягів наданих у країні допоміжних ІТ-послуг, пов'язаних насамперед із підтримкою ІТ-інфраструктури.
Найвищий серед інших секторів рівень заробітних плат, проте нижчий, аніж у розвинених країнах	ІТ-фахівці в Україні отримують одну з найвищих заробітних плат порівняно з іншими секторами економіки, а отже, утворюють основу для розширення українського середнього класу. З іншого боку, розмір середньорічної заробітної плати ІТ-спеціаліста в Україні до оподаткування порівняно з аналогічним показником у розвинених країнах світу свідчить, що він є одним із найнижчих. Зокрема, розмір середньорічної заробітної плати ІТ-спеціаліста в Україні

1	2
	більш ніж у 3,4 разу менший за розмір аналогічного показника в США – світового лідера в ІТ-сфері, у 2,7 разу – ніж у Великій Британії, у 2 рази – ніж у Швейцарії, на 70 % менший ніж у Литві та на 46 % – ніж у Китаї. Така ситуація відображує як високий попит на ІТ-фахівців майже в усіх країнах світу, так і наявність високого ризику їх міграції в країни з кращими умовами працевлаштування
Недостатній рівень захисту об'єктів інтелектуальної власності	Згідно зі Special 301 Report, який готується щорічно Офісом торгового представника США (USTR), Україна починаючи з 2011 р. знаходиться у переліку країн, котрі не забезпечують захисту прав інтелектуальної власності та щодо яких ведеться спостереження. Особливо критичною для України є проблема комп'ютерного піратства
Низький рівень використання та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності й активна «патентна міграція»	Згідно зі статистичними даними, більшість захищених охоронними документами об'єктів патентного права у виробництві не використовуються і припиняють свій життєвий цикл одразу після розробки і отримання правової охорони. Рівень «патентної міграції» становить 10–12 % щорічного обсягу патентування, причому найбільш активним сектором «патентної міграції» залишається ІТ-галузь
Відсутність виробництва замкнутого циклу ІТ-технологій	Вітчизняні фахівці, працюючи як фрілансери на умовах аутсорсингу, спрямовують вироблений інтелектуальний продукт за кордон, не створюючи при цьому власних ІТ-продуктів під українським брендом
Високий рівень міграції	Щорічний відтік за кордон українських фахівців у галузі ІТ становить в середньому близько 10 % від загальної кількості зайнятих працівників у досліджуваній сфері. Як наслідок, країна втрачає висококваліфікованих фахівців і має значну кількість відкритих вакансій в ІТ-сфері
Обмежена купівельна спроможність і низький попит на ІТ-продукти на внутрішньому ринку	У зв'язку з кризовою ситуацією, що склалася у багатьох галузях вітчизняної економіки, низьким рівнем конкуренції та високим рівнем корумпованості на внутрішньому ринку через монополізацію більшості галузей промисловості (паливно-енергетичного комплексу, транспорту та зв'язку, хімічної та фармацевтичної промисловості та ін.), а також обмеженими фінансовими можливостями учасників внутрішнього ринку, активність українських суб'єктів господарювання у впровадженні вітчизняних ІТ-розробок та сучасних інформаційних технологій у виробничу діяльність є вкрай низькою

1	2
Посилення інституційного «розриву» в системі суб'єктів від генерування до комерціалізації ІТ-технологій	В Україні зберігається глибокий розрив між освітньо-науковою сферою та підприємництвом, функціонують лише окремі елементи інноваційної інфраструктури, які здатні налагодити замкнутий цикл виробництва інформаційних технологій – від генерування ідей до її комерціалізації. Причому глибокі проблеми існують на всіх ланках цього ланцюга – від невідповідних вимогам сьогодення освітніх програм підготовки фахівців у ЗВО до неспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання та держави «прийняти» та комерціалізувати ІТ-продукт

Джерело: удосконалено на основі [7–14]

Таким чином, аналіз ситуації у вітчизняному ІТ-секторі свідчить, що він динамічно розвивається та має суттєвий потенціал зростання. Проте розвиток сектора вимагає вироблення відповідної стратегії його розвитку на державному рівні через наявність цілого ряду деформацій та негативних факторів, що йому притаманні.

Так, загалом ІТ-фахівці є затребуваними в країні, рівень заробітної платні у сфері ІТ є досить високим порівняно з іншими секторами економіки, але нижчим, аніж у розвинених країнах, а кваліфікація вітчизняних фахівців є досить високою. Водночас переважання в ІТ експортоорієнтованого аутсорсингу та фрілансу призводить до того, що значна частка української ІТ-індустрії знаходиться в тіні (за різними оцінками – від 60 % до 80 % [8]), а основна частина доданої валої вартості кінцевого ІТ-продукту залишається за кордоном, від чого держава зазнає величезних втрат.

Внутрішній ІТ-ринок є нерозвиненим і непрозорим. Затребуваність і впроваджуваність ІТ-розробок на ньому є вкрай низькою. Вітчизняні фахівці фактично працюють на закордонного замовника та не отримують прав на кінцевий продукт, через що інноваційні розробки в країні не впроваджуються, що негативно впливає як на національну економічну безпеку, так і соціально-економічний розви-

ток країни зокрема. Проте, як зазначається в [13], щоб стверджувати, що якась із галузей економіки є дійсно успішною всередині країни, вартість зовнішнього і внутрішнього ринку має бути приблизно рівнозначною. Тобто без гармонійного розвитку на локальному ринку будь-яка індустрія є неповноцінною. Водночас вартість внутрішнього ринку ІТ в Україні є в багато разів меншою за експортну частку, отже, розвиток внутрішнього ринку є найважливішим аспектом розвитку ІТ сектора.

При цьому необхідно зазначити, що низький рівень комерціалізації новітніх ІТ-продуктів суттєво залежить від низької ефективності інституційного середовища в країні та порушення роботи системи розробки та комерціалізації технологій, а також від обмеженої купівельної спроможності та низького попиту на ІТ-продукцію на внутрішньому ринку, кризової ситуації в економіці країни. Все це призводить до подальшого стрімкого відставання країни у своєму інноваційно-технологічному та соціально-економічному розвитку.

Ще одним тривожним фактором розвитку вітчизняного ІТ-сектора є міграція як кваліфікованих фахівців за кордон у пошуку кращого працевлаштування, так і молодих фахівців задля отримання належного рівня освіти в цій сфері.

За останні роки з країни виїхали працювати за кордон понад 10 тис. ІТ-фахівців, або десята частина від загальної їх кількості, що зумовлено цілим комплексом факторів: низьким рівнем життя в країні, політичною нестабільністю, правовою незахищеністю бізнесу та ін. Така ситуація призвела до переведення в інші країни і цілих компаній та філіалів [7].

Необхідно зазначити, що ІТ є перспективною глобальною індустрією, внаслідок чого ІТ-спеціалісти затребувані практично в усіх країнах, а конкуренція за якісні кадри стабільно зростає. У цьому контексті, як зазначають фахівці з галузі ІТ, дуже гострою є саме проблема відтоку студентів [13], оскільки інші країни, даючи українській

Секція 1. Стратегічне управління конкурентоспроможністю та інноваційною діяльністю

талановитій молоді найкращі можливості для навчання та фінансову підтримку, всіляко утримують їх для подальшого працевлаштування, відбираючи тим самим кваліфіковані кадри, що могли б укріпити потенціал розвитку українського ІТ-сектора.

Також варто зазначити, що рівень і якість вітчизняної освіти у сфері ІТ потребує удосконалення. Досить багато програм підготовки ІТ-фахівців у ЗВО потребують невідкладного перегляду у напрямку відповідності реальним потребам ринку. Як зазначається у Звіті [13], щороку українські виші випускають понад 100 тис. фахівців з інженерними спеціальностями, близько 20 тис. дипломованих програмістів, при цьому якщо загальна кількість нових фахівців відповідає потребам галузі, то дійсно якісних кадрів не так і багато. Така ситуація відображується й місцями України у відповідних рейтингах. Так, позиція України за Глобальним індексом конкурентоспроможності талантів у 2019 р. понизилася з 61-го місця до 63-го серед 125 країн.

При цьому значно погіршилися такі показники: індекс привабливання талантів – 105-те місце проти 98-го у 2018 р., індекс утримання талантів або здатність утримувати кваліфікований персонал – 66-те місце проти 58-го у 2018 р. [12]. Це свідчить про неефективну політику держави з формування та реалізації кадрового забезпечення, в тому числі ІТ-сфери.

До основних факторів, що стримують розвиток ІТ-сектора в Україні, можна віднести такі:

1. Загальний імідж України у світі, політична й економічна нестабільність.
2. Недостатня прозорість і передбачуваність умов ведення бізнесу.
3. Нестабільність та неефективність податкового законодавства.
4. Наявність проявів несанкціонованого прямого державного втручання в діяльність суб'єктів ІТ-бізнесу.

5. Неefективність державного регулювання захисту прав інтелектуальної власності.
6. Неприятливий діловий клімат та умови залучення інновацій і реалізації стартапів в Україні.
7. Недосконалість та неefективність правової та судової системи.
8. Неefективне інституційне середовище та порушена система генерування та комерціалізації ІТ-розробок.
9. Нерозвинений внутрішній ринок ІТ-продукції та низький попит на ІТ-продукцію на внутрішньому ринку.
10. Недосконалість системи підготовки ІТ-фахівців і створення умов для їхньої професійної реалізації.
11. Відсутність стратегії розвитку ІТ-галузі та її державної підтримки.

Отже, цілий комплекс проблем розвитку ІТ-сектора свідчить про гостру необхідність формування державного бачення щодо його розвитку. При цьому необхідно підкреслити, що впровадження цифровізації у всі сфери життя нашого суспільства та вироблення стратегії розвитку ІТ-сектора необхідно розглядати разом із проблемою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, належного рівня та якості життя населення.

Зрозуміло, що чим розвиненіша економіка країни, тим більше в ній ресурсів для інвестицій у високі технології. Враховуючи ситуацію в Україні, проблема формування стратегії розвитку ІТ-сектора є досить складною та потребує комплексних рішень. Низький рівень споживання ІТ в Україні одночасно є і наслідком, і причиною низького рівня економічного добробуту.

З метою підтримки і стимулювання розвитку інноваційної складової України, а також ефективної реалізації існуючого потенціалу її ІТ-сектора необхідною є активна співпраця органів державної влади,

1. The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond // World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>

2. Information technology industry in Ukraine. Infographic atlas 2017. URL: <https://businessviews.com.ua/ru/the-infographics-report-it-industry-of-ukraine-2017-eng/>

3. World's leading information technology research and advisory company. URL: <https://www.gartner.com>

4. Sethi A., Gott J., Suman V. Digital Resonance: The New Factor Impacting Location Attractiveness. The 2019 A.T. Kearney Global Services Location Index. URL: <https://www.atkearney.com/digital-transformation/gсли/2019-full-report>

5. Україна увійшла до кола країн-лідерів у сфері IT-аутсорсингу. 2019. URL: <https://business.ua/business/4970-ukraina-uviishla-do-kola-krain-lideriv-u-sferi-itautsorsynhu>

6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Шевчук Т. В., Кравчук Г. Т. Стан і перспективи розвитку інформаційних технологій в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018. Т. 28, № 9. С. 114–118.

8. Губарь О. В. Аналіз розвитку ІТ-аутсорсингу в Україні в умовах глобалізації бізнесу. *Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 11-1. С. 69–73.

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.10>

9. Ганущак-Єфіменко А. М. Особливості розвитку підприємництва в ІТ-сфері України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 10. С. 55–67.

10. Тимошенко Н. Ю., Ронський Б. Ю. Проблеми та перспективи розвитку ІТ-індустрії в Україні. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/17_ukr/57.pdf

11. Фінансово-економічні інструменти стимулювання розвитку ІТ-сфери України: аналіт. записка // Національний інститут стратегічних досліджень, 2017. 16 с. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/finansovo-ekonomichni-instrumenti-stimulyuvannya-rozvitku-it-sferi-ukraini>

12. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році: аналітична довідка / [Т. В. Писаренко, Т. К. Кваша та ін.].

Київ : УкрІНТЕІ, 2019. 80 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2019/07/03/stan-innov-diyaln-018f.pdf>

13. Розвиток української IT-індустрії. Аналітичний звіт. Київ, 2018. 68 с. URL: <https://brdo.com.ua/doslidzhennya-rynku-rozrobky-programnogo-zabezpechennya-2018/>

14. Казакова Н. А., Марушева О. А., Широкопад Є. Е. Ставка України на розвиток IT-індустрії. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2017. Вип. 6. С. 44–49.

